

HR 15 november 1957, NJ 1958/67 (Baris/Riezenkamp)

Wetsartikelen:	Art. 6:228 BW; art. 6:2 BW
Kernwoorden:	Verschoonbaarheidsvereiste; mededelingen van de wederpartij van de dwalende
Kern:	<ul style="list-style-type: none">• De dwalende mag in beginsel afgaan op de juistheid van mededelingen gedaan door de wederpartij• Onderhandelingen worden door de redelijkheid en billijkheid beheerst
Versie: W.H. van Boom © versie 4 februari 2017	

1. Casus en uitspraak

P.L. Baris daagt W. Riezenkamp voor de Rechtbank Haarlem. Baris stelt dat hij in 1952 zijn fabriekje voor motorfietsmotoren (dat wil zeggen: materialen, gereedschap, octrooiaanvragen en detailtekeningen voor het fabriceren van motorfietsmotoren) heeft verkocht aan Riezenkamp en dat deze laatste noch betaald noch afgenomen heeft. Baris vordert daarom ontbinding en schadevergoeding. Riezenkamp verweert zich onder andere met de stelling dat de koopovereenkomst onder de voorwaarde was gesloten dat de kostprijs van de motoren na samenstelling niet meer dan f 135 per stuk zou bedragen. Het zou hem zijn gebleken dat de motoren veel te duur (en dus onverkoopbaar) zouden worden, namelijk (meer dan) f 230. Baris stelt daarentegen dat Riezenkamp niet ondeskundig was, dat hij zelf berekeningen had kunnen maken, dat hij door twee adviseurs werd bijgestaan en dus met alle kennis van zaken tot de aankoopbeslissing kon komen.

De rechtbank verwerpt het verweer van Riezenkamp, stelt vast dat er een overeenkomst tot stand was gekomen en wijst de vorderingen van Baris toe. Tegen dit vonnis stelt Riezenkamp hoger beroep in, waarbij hij zijn verweren anders inkleedt. In appel verweert Riezenkamp zich namelijk met een beroep op wanprestatie, bedrog en dwaling. Het Hof Amsterdam verwerpt het beroep op wanprestatie, nu het niet was komen vast te staan dat Baris had beloofd dat de motoren niet meer dan f 135 per stuk zouden bedragen. Ook het beroep op bedrog wordt verworpen, omdat niet komt vast te staan dat Baris heeft geprobeerd om Riezenkamp te bewegen door bedrog. Echter, het komt wél vast te staan dat Baris in de onderhandelingen desgevraagd heeft verklaard dat de motoren voor een kostprijs van niet meer dan f 135 per stuk gemaakt kunnen worden, waarna Riezenkamp zijn bod verhoogde. Het Hof stelt vast dat Riezenkamp er bij het doen van dat bod er vanuit ging dat die mededeling van Baris juist was, en dat het Riezenkamp enige tijd later bleek dat die stuksprijs minstens f 230 was. Het Hof concludeert op grond daarvan dat Riezenkamp heeft gedwaald 'over de zelfstandigheid der zaak' (dat is archaïsche taal voor dwaling over een essentieel aspect van de overeenkomst), dat het Baris duidelijk geweest moet zijn dat Riezenkamp bij zijn bod uitging van de kostprijs van f 135, dat de dwaling van Riezenkamp 'verschoonbaar' was (dat is archaïsche taal voor: niet verwijtbaar) en dat de overeenkomst dus nietig is en Riezenkamp niet aan de overeenkomst gehouden kon worden.

Tegen deze beslissing gaat Baris in cassatie. Zijn cassatiemiddelen richten zich onder meer tegen de beslissing van het Hof dat de overeenkomst nietig zou zijn wegens dwaling en tegen de overweging dat Riezenkamp 'verschoonbaar' had gedwaald. Riezenkamp was immers goed in staat om zelf berekeningen te maken (hij had de detailtekeningen en calculaties ingezien) en hij had dus zélf in

vrijheid beslist om de overeenkomst aan te gaan. Zijn dwaling was dus 'onverschoonbaar' (verwijtbaar), aldus Baris.

De Hoge Raad beslist allereerst dat een overeenkomst die onder invloed van een wilsgebrek tot stand is gekomen, 'gewoon' van kracht blijft totdat deze vernietigd wordt. Onder het oude BW was die vernietiging aan de rechter voorbehouden, maar de Hoge Raad beslist dat een uit overeenkomst aangesproken partij zich kan verweren met een beroep op vernietiging (zie thans art. 6:228 BW jo. art. 3:51 lid 3 BW). Dat is precies wat Riezenkamp had gedaan; een formele rechtsvordering tot vernietiging vindt de Hoge Raad niet nodig. Ten aanzien van het tweede vraagstuk – was de dwaling 'verschoonbaar' (niet verwijtbaar)? – oordeelt de Hoge Raad als volgt:

5 *“dat noch in de wet, noch in enig algemeen rechtsbeginsel steun kan worden gevonden voor de stelling, dat voor het slagen van een beroep op dwaling nodig is, dat komt vast te staan, dat de dwaling, onder invloed waarvan een overeenkomst is aangegaan, verschoonbaar was; dat niettemin onder bepaalde omstandigheden op de dwaling, als onverschoonbaar, niet met vrucht beroep kan worden gedaan;*

10 *dat immers partijen, door in onderhandeling te treden over het sluiten van een overeenkomst, tot elkaar komen te staan in een bijzondere, door de goede trouw beheerste, rechtsverhouding, medebrennende, dat zij hun gedrag mede moeten laten bepalen door de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij;*

15 *dat dit onder meer medebrengt, dat voor dengene die overweegt een overeenkomst aan te gaan, tegenover de wederpartij een gehoudenheid bestaat om binnen redelijke grenzen maatregelen te nemen om te voorkomen dat hij onder den invloed van onjuiste veronderstellingen zijn toestemming geeft, de omvang van welke gehoudenheid mede hierdoor wordt bepaald, dat men in den regel mag afgaan op de juistheid van door de wederpartij gedane mededelingen;*

20 *dat, indien iemand door het niet in acht nemen van de hierboven bedoelde zorg bij het aangaan van een overeenkomst in dwaling heeft verkeerd, de regels van de goede trouw kunnen meebrengen dat hij zich niet met vrucht op dwaling kan beroepen;*

25 *dat uit 's Hofs arrest blijkt, dat Baris, met beroep op de in het middel vermelde feiten, tegen het beroep van Riezenkamp op dwaling heeft aangevoerd, dat deze dwaling onverschoonbaar was; dat uit het hierboven overwogene volgt, dat het Hof, zonder met de deze materie beheersende rechtsregels in strijd te komen, dit verweer heeft kunnen verwerpen op grond dat Riezenkamp 'is afgegaan op den door Baris genoemden kostprijs, waartoe deze niet maar losweg, maar na berekening tezamen met Versteeg gekomen zou zijn', en de vraag of het Hof terecht aldus heeft beslist, mede afhangt van omstandigheden van feitelijken aard en derhalve in cassatie niet kan worden onderzocht (...).”*

Het cassatieberoep van Baris wordt verworpen, en het resultaat is dus dat de koopovereenkomst tussen hem en Riezenkamp vernietigd is en de partijen dus niet bindt.

2. Commentaar

De uitspraak komt hier op neer. Allereerst verwerpt de Hoge Raad de stelling dat er een vereiste van 'verschoonbaarheid' (niet-verwijtbaarheid van de dwaling) bestaat (regelnr. 1-4). Toch kan onder omstandigheden onverschoonbare dwaling aan de vernietiging in de weg staan (nr. 5). Door te onderhandelen over een overeenkomst, ontstaat namelijk een door de goede trouw (redelijkheid en billijkheid) beheerste rechtsverhouding tussen de onderhandelende partijen. Zij moeten bij hun onderhandelingen hun gedrag namelijk mede laten bepalen door de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij (nr. 6-9). Dit brengt onder andere met zich dat de dwalende tegenover zijn wederpartij de plicht heeft om maatregelen te nemen die voorkomen dat hij onder invloed van een

onjuiste voorstelling van zaken (dwaling) de overeenkomst sluit (nr. 10-12). Hoe ver die gehoudenheid reikt, wordt mede bepaald door het uitgangspunt dat de dwalende mag afgaan op de juistheid van mededelingen die de wederpartij doet (nr. 13-14). Als de dwalende in dwaling verkeert doordat hij deze gehoudenheid niet nakomt, kan het beroep op dwaling afgewezen worden als zijnde strijdig met redelijkheid en billijkheid (nr. 15-17). Uit het arrest van het hof blijkt dat Baris weliswaar heeft aangevoerd dat de dwaling van Riezenkamp verwijtbaar was, maar het hof heeft die stelling begrijpelijkerwijs verworpen omdat Baris een serieus te nemen mededeling had gedaan waar Riezenkamp op was afgegaan (nr. 18-25).

Het arrest *Baris/Riezenkamp* formuleert twee belangrijke uitgangspunten: 1) in de regel mag men afgaan op de juistheid van mededelingen die de wederpartij bij de onderhandelingen doet, en 2) de onderhandelingen over een overeenkomst worden beheerst door de redelijkheid en billijkheid.

Bij het lezen van het arrest moet men zich realiseren dat de taal van het oude BW wordt gebezigd en dat het arrest in sommige aspecten niet aansluit bij de huidige wettekst. Het begrip ‘goede trouw’ zoals in dit arrest gebruikt, is tegenwoordig ‘redelijkheid en billijkheid’ als bedoeld in art. 6:2 en 6:248 BW.¹ Het begrip ‘verschoonbaarheid’ vinden we bovendien niet letterlijk in de tekst van het huidige art. 6:228 BW. Het verschoonbaarheidsvereiste wil zeggen: de dwalende kan alleen de dwaling inroepen als deze niet aan zijn eigen nalatigheid is te wijten en hij dus het nodige heeft gedaan om te voorkomen dat hij onder invloed van een onjuiste voorstelling van zaken instemde met de overeenkomst. Dat vereiste kan men echter inlezen in lid 2 waar het luidt: ‘De vernietiging kan niet worden gegrond op een dwaling die (...) in verband met (...) de omstandigheden van het geval voor rekening van de dwalende behoort te blijven’. Die wettelijke formulering biedt ruimte aan de rechter om te oordelen of de nalatigheid van de dwalende om te voorkomen dat hij onder invloed van de onjuiste voorstelling van zaken handelde, voor rekening van de dwalende moet komen of niet. In veel gevallen moet men namelijk de nalatigheid van de dwalende afzetten tegen hetgeen de wederpartij heeft gedaan of nagelaten: als deze serieus te nemen mededelingen heeft gedaan, zoals Baris, die later onjuist blijken te zijn geweest, is het niet vanzelfsprekend dat de dwaling zonder meer voor rekening van de nalatige dwalende blijft. Sterker: het arrest *Baris/Riezenkamp* wordt wel samengevat met de vuistregel ‘een contractant mag in de regel op de juistheid van de mededelingen van de wederpartij afgaan’. In latere rechtspraak is deze vuistregel inderdaad bevestigd en men vindt deze terug in art. 6:228 lid 1 aanhef en onder a BW.

Dan het tweede aspect: onderhandelingen over een overeenkomst worden beheerst door redelijkheid en billijkheid. De Hoge Raad spreekt over een ‘bijzondere rechtsverhouding’ die ‘zorg’ en ‘gehoudenheden’ in het leven roept en die het rechtsgevolg teweegbrengt dat de onderhandelende partijen hun gedrag mede moeten laten bepalen door de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij. In de feitelijke context van dit arrest lijkt het vooral te gaan over de gehoudenheid die op de schouders dwalende rust om te voorkomen dat hij dwaalt en dus om goed op te letten en zo nodig zelf wat onderzoek te verrichten, maar in latere rechtspraak is de precontractuele zorg een hoeksteen geworden voor de beoordeling van het precontractuele gedrag van onderhandelende partijen. Uit latere rechtspraak volgt namelijk dat de gehoudenheid om het eigen gedrag mede te laten bepalen door de gerechtvaardigde belangen van de wederpartij onder omstandigheden ook tot een precontractuele mededelingsplicht kan leiden van de partij die over betere informatie beschikt dan zijn wederpartij.

¹ Daarnaast bestaat er natuurlijk nog steeds het verschijnsel ‘te goeder trouw zijn’ zoals bedoeld in art. 3:11 BW. Daarmee wordt bedoeld wat iemand wist of behoorde te weten of vermoeden in het kader van bijv. art. 3:86, maar ook art. 3:35 en 3:36.

Het arrest *Baris/Riezenkamp* lijkt het voorbeeld van het Duitse rechtspraak te volgen, die al eerder een zogenaamde doctrine van 'culpa in contrahendo' ('schuld in het onderhandelingsproces') had ontwikkeld. Die doctrine houdt kort gezegd in dat men door in onderhandeling te treden in een rechtsverhouding komt te staan die zozeer lijkt op een contract dat sommige leerstukken van het contractenrecht – zoals dat van de redelijkheid en billijkheid – ook in die rechtsverhouding moet toepassen. Er zijn echter ook rechtsstelsels, zoals het Engelse, waarin het uitgangspunt dat men bij het onderhandelen over een eventueel te sluiten overeenkomst rekening zou moeten houden met de belangen van de wederpartij, helemaal niet vanzelfsprekend is. Die gedachte is zo vreemd nog niet: waarom zou iemand die onderhandelt met een ander, informatie moeten delen met die ander als dat zijn onderhandelingspositie verzwakt? In werkelijkheid wordt de soep ook in Nederland niet zo heet gegeten: *of* er een gehoudenheid bestaat om in onderhandelingen informatie te delen met de wederpartij, hangt immers af van de omstandigheden van het geval. Duidelijk is wel dat *als* men serieus te nemen informatie geeft (zoals de mededeling van de verkoper dat de motoren voor niet meer dan f 135 per stuk kunnen worden vervaardigd), de wederpartij op die informatie mag afgaan. In dat geval kan men die wederpartij in het kader van het dwalingsleerstuk niet snel verwijten dat hij op deze informatie is afgegaan. Dat is de les van *Baris / Riezenkamp*.